

Hoeveel Soepganzen zitten er in de provincie Groningen?

Jeroen Nienhuis

Enkele decennia geleden was het op het platteland mode om een koppeltje ganzen rond het huis te hebben lopen. Een aantal mensen dat flauw was van hun huisdieren liet hen los, zodat ze zich vrij konden verplaatsen en vermenigvuldigen. Het aantal Soepganzen *Anser anser domestica* in Nederland is de afgelopen twintig jaren gestaag gestegen (Lensink 1998).

Met name door natuurbeschermers wordt het toegenomen aantal ganzen als een probleem gezien. De vogels zitten plaatselijk in grote groepen (Nienhuis 2000, sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep 2000), vaak in natuurgebieden, waar ze de fauna 'vervalsen' en concurreren met wilde dieren. Boeren met land grenzend aan deze natuurgebieden klagen dat de ganzen schade aanrichten aan het cultuurgasland. Hoeveel ganzen er momenteel zijn, is onbekend. Sinds de winter van 1998/99 is de 'soort' meegeteld tijdens de door sovon georganiseerde ganzen- en zwanentellingen en de jaarlijkse midwintertelling. De telling van januari 1999 leverde voor de provincie Groningen een totaal aantal van 386 exemplaren op (sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep 2000). Hiervan zaten er 184 buiten de stad Groningen. Het werkelijke aantal zal veel hoger liggen, omdat veel Soepganzen buiten de traditionele pleisterplaatsen voor watervogels zitten; bovendien telt niet iedereen Soepganzen. Wanneer het getelde aantal tijdens de midwintertelling van 1999 in Drenthe (93 ex.) wordt vergeleken met het aantal op basis van vijf jaar januaritelling (1995-99) georganiseerd door de wad (806 ex., Venema 2001) blijkt dat de midwintertelling slechts het topje van de ijsberg liet zien. Om erachter te komen hoeveel Soepganzen in de provincie Groningen zitten, is een telling uitgevoerd.

Methode

Soepganzen zijn erg honkvaste standvogels. Door de zeer kleine afstanden waarover ze zich verplaatsen is het mogelijk een telling uit te smeren over een lange tijdsperiode. De telling is uitgevoerd over de periode van augustus 1999 tot en met september 2000. De nadruk lag op de periode van augustus 1999 tot mei 2000. In deze periode was ik veel buiten voor een onderzoek aan de verspreiding van Knobbelzwanen *Cygnus olor* in de provincie Groningen. In augustus en begin september (zowel in 1999 als in 2000) is het gebied in de provincie waarin Knobbelzwanen als broedvogel voorkomen doorkruist. Gedurende de hele winter en in het vroege voorjaar is, met tussenpozen van 14 dagen, vrijwel het gehele graslandgebied ten noorden van de A7 in totaal 17 keer in het geheel geteld (circa 450 km²). De omgeving van Haren is in dezelfde periode vrijwel wekelijks bezocht. De overige delen van de provincie en het gebied maximaal vijf kilometer over de grens met Friesland, Drenthe en Duitsland is in totaal een tot zes keer afgezocht op de aanwezigheid van Soepganzen. Twee stukken zijn niet bezocht. Het besloten Friese landschap van Augustinusga tot Ureterp en het Duitse grensgebied vanaf Neuhede naar het zuiden. Als een groep meerdere keren is gezien werd het hoogst getelde aantal in de periode tot

1 mei 2000 gebruikt. Na deze datum zijn alleen nieuwe groepen genoteerd. De populatietoename in het broedseizoen van 2000 is dus niet gebruikt in de telling. De telling geeft dus de situatie weer van het winterseizoen 1999/2000.

In stads- en dorpskernen kunnen grote aantallen Soepganzen zitten. Om erachter te komen hoeveel vogels zich in deze gebieden ophouden, is een aantal grotere bebouwde kommen afgezocht. De keuze van de steden en dorpen is bepaald aan de hand van de aanwezigheid van open water op stafkaarten (Topografische Dienst 1990). De geheel afgezochte grotere kernen waren: Appingedam, Bedum, Blijham, Delfzijl, Eelde-Paterswolde, Grijpskerk, Groningen, Haren, Hoogezand, Hoogkerk, Nieuweschan, Pekela's, Sappemeer, Stadskanaal, Ten Boer, Veendam, Winschoten, Winsum en Zuidhorn.

Er waren grote verschillen in het aantal bezoeken per regio. Zelfs in het iedere 14 dagen bezochte gebied werden vrijwel iedere telling weer nieuwe ganzen ontdekt. Vanaf het voorjaar van 2000 gingen waarnemingen van nieuwe exemplaren vaak samen met het inrijden van wegen die nog niet eerder waren bezocht. Met name in de regio's waar aan slechts weinig bezoeken werden gebracht, kunnen hierdoor ganzen zijn gemist. Om ook voor deze delen van de provincie de telling compleet te krijgen, is in het voorjaar van 2000 de hulp van een aantal vogelaars gevraagd. De mensen die waren benaderd werkten allemaal buiten gedurende het broedseizoen.

Het grootste deel van alle waarnemingen is gedaan in de nazomer van 1999 en het begin van de daaropvolgende winter. Met name de vrij rondlopende ganzen zijn vrijwel allemaal gevonden. In de loop van de winter en in het vroege voorjaar zijn nauwelijks nieuwe vrij rondlopende ganzen ontdekt. Soepganzen die in gevangenschap worden gehouden, kunnen verstopt zitten op stukken die vanaf de openbare weg minder goed te zien zijn. Tot aan het einde van de onderzoeksperiode zijn nog regelmatig nieuwe waarnemingen gedaan. Waarschijnlijk is ook het grootste deel van de ganzen in gevangenschap gevonden.

Plaatselijk kunnen in besloten landschappen groepen over het hoofd zijn gezien.

Uit het deel van de provincie waar ik zelf minder vaak ben geweest, kwamen relatief veel waarnemingen van de mensen die hebben geholpen de telling compleet te krijgen. Een groot deel van de groepen in dit gebied heb ik zelf ook waargenomen. Mede door de aanvullende telgegevens is de dekking binnen het telgebied volledig en is het overgrote deel van alle ganzen gevonden.

Een deel van de Soepganzen betreft vogels die als huisdier worden gehouden. Er lopen ook ganzen vrij rond in de omgeving van boerderijen. Er is onderscheid gemaakt tussen deze twee groepen. Hiervoor is aangenomen dat ganzen in gevangenschap binnen een afrastering verblijven waar ze niet uit kunnen lopen. Alle andere vogels hebben een vrij bestaan. Ganzen die aan alle kanten ingesloten waren door bebouwing worden gerekend tot groepen in bebouwde kommen, de rest valt onder de groep die in het buitengebied leeft.

Resultaten

Aantallen

In totaal zijn 2396 Soepganzen geteld, waarvan 1769 in de provincie Groningen (tabel 1). Van alle waargenomen vogels is het merendeel (62%) vrij levend in het buitengebied.

De rest van de vogels wordt in gevangenschap gehouden in het buitengebied (22%) of zit in bebouwde kommen (17%).

De gemiddelde groeps grootte verschilt aanzienlijk tussen de vogels in gevangenschap enerzijds (3,8; spreiding van het gemiddelde $\pm 0,2$) en de vrij levende vogels in het buitengebied en de vogels ingesloten door bebouwing anderzijds (resp. $8,0 \pm 1,0$ en $7,9 \pm 1,0$). Groepen in gevangenschap in het buitengebied worden veel gehouden in groepjes van maximaal vijf (figuur 1). Binnen bebouwde kommen komen relatief veel groepen van 6 - 20 voor. Het frequentieverloop van de vrij levende vogels in het buitengebied ligt hier tussenin. Wanneer wordt gekeken naar groepen van meer dan 20 vogels komt een an-

der beeld naar voren. Dergelijke grote groepen komen in gevangenschap niet voor. In bebouwing is 6% van de groepen groter dan 20 vogels. In totaal betreft het 22% van alle vogels in deze categorie. Bij de vrij levende vogels in het buitengebied leeft 42% van de vogels in groepen van minimaal 20 vogels, terwijl deze groepen slechts 7% van het aantal groepen uitmaken. Een groot deel van de vogels zit dus in een beperkt aantal groepen.

Tabel 1

De getelde aantallen Soepganzen en het aantal groepen (tussen haakjes) in Groningen en het gebied maximaal 5 kilometer over de provinciegrens (randgebied).

	Groningen	Randgebied
Buitengebied, vrij levend	1018 (155)	457 (30)
Buitengebied, gevangenschap	372 (105)	152 (34)
Bebouwde kommen	379 (45)	18 (5)
Totaal	1769	627

Ruimtelijke verspreiding

De meeste vogels in de bebouwde kommen zitten in de stad Groningen, gevolgd door Hoogezand-Sappemeer en de Pekela's (figuur 2). Verder zitten de vogels her en der verspreid over het onderzoeksgebied. Opvallend is de afwezigheid van ganzen in Veendam, een plaats met veel waterpartijen tussen de bebouwing.

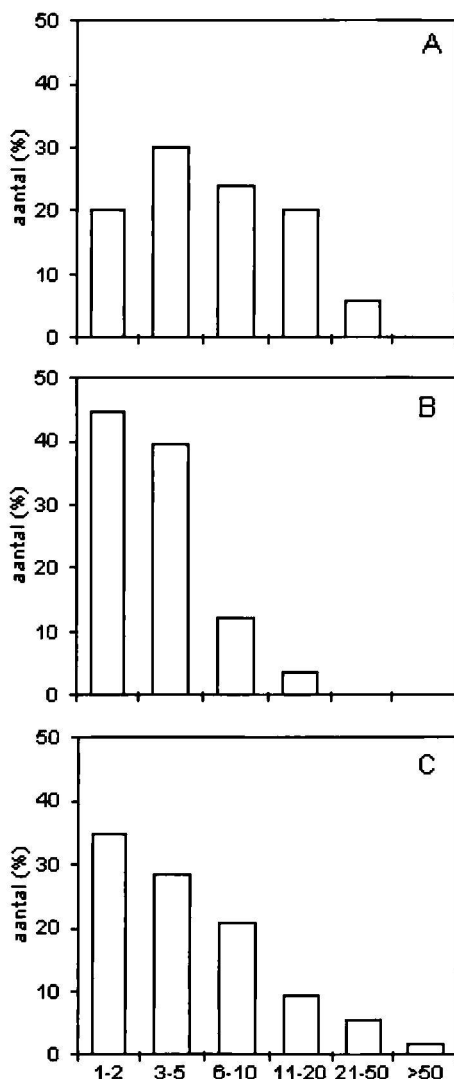
Vogels in gevangenschap in het buitengebied kunnen bijna overal in het onderzoeksgebied worden waargenomen. Alleen in de kuststrook tussen de Lauwersmeer en de Eemshaven en het centrale weidegebied ten noorden van de stad Groningen zijn geen vogels gevonden. In de Groninger Veenkoloniën worden opvallend weinig vogels in gevangenschap gehouden.

Vrij levende Soepganzen in het buitengebied kunnen, net als de vogels in gevangenschap, overal in het telgebied worden aangetroffen. De hoogste dichtheid en de grootste groepen zijn gezien in het graslandgebied (figuur 2). In tabel 2 staat een overzicht van de negen groepen van meer dan dertig vogels.

De meeste grote groepen zitten in natuurgebieden (6). De overige drie groepen zitten onder de rook van de stad Groningen (bij Hoogkerk en in de Eelderwolderpolder). Verreweg de grootste groep zit langs de Drentse Aa tussen Glimmen en De Punt. Hier zitten zaten in 1999/00 128 vogels.

Figuur 1

Het aantal groepen Soepganzen in het buitengebied en in bebouwde kommen opgesplitst naar aantalsklasse. De groepen zijn opgesplitst in groepen in (A) bebouwde kommen, (B) het buitengebied in gevangenschap en (C) vrij levend in het buitengebied.

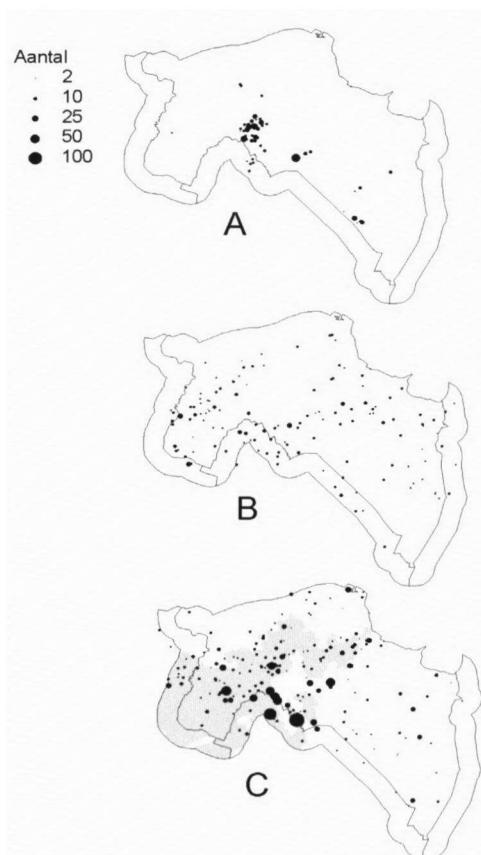
Tabel 2

Overzicht van groepen bestaande uit meer dan 30 Soepganzen.

Locatie	Groepsgrootte
Drentse Aa bij De Punt	128
Peizermeden	83
Matsloot bij 't Kret	55
Ae's bij Woudbloem	50
Eelderwolderpolder	44+38
Hoogkerk	40
Paddepoelsterweg bij Wierum	35
Leekstermeer	34

Figuur 2

De verspreiding van Soepganzen in de provincie Groningen en omgeving. De groepen zijn opgesplitst in groepen in (A) bebouwde kommen, (B) het buitengebied in gevangenschap en (C) vrij levend in het buitengebied. In figuur C is eveneens de begrenzing van de graslandgebieden weergegeven.

Discussie

Het totale aantal Soepganzen in de provincie Groningen in 1999/00 zal, rekening houdend met een kleine ondertelling, circa 1900 vogels zijn (bebouwde kommen: 400, buitengebied: 1050 vrij levend en 450 in gevangenschap). Dit is beduidend meer dan de onvolledige telling van januari 1999 (386; SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep 2000). Omdat erg weinig mensen op Soepganzen letten zijn er bijna geen gebieden waarmee het Groninger aantal kan worden vergeleken. Alleen voor de provincie Drenthe is een schatting van 800 vogels beschikbaar (eind jaren 1990; Venema 2001). Bij dit getal werd de kanttekening geplaatst dat er waarschijnlijk heel wat individuen niet zijn geteld en daarom rekening moet worden gehouden met een onderschatting. Bij de telling van het aantal vogels in Groningen zijn op Drents grondgebied plaatselijk veel grotere aantallen waargenomen dan uit de Drentse studie bleek.

Er is een schatting van het landelijk aantal Soepganzen in oktober 1993. Lensink (1998) berekende met behulp van de telgegevens van de Internationale Vogeltrekdag een landelijk totaal van 3500 tot 9500 individuen. Sinds 1993/94 zijn de ganzen sterk in aantal toegenomen. De gegevens van destijds zijn niet rechtstreeks met de nieuwe gegevens te vergelijken. Hiervoor zijn ook gegevens over de populatiegroei nodig. Er zijn drie getallen bekend van de populatietoename over een lange periode. Vrij levende vogels in Uiterwaarden van de Lek namen 20% per jaar toe (n=20 jaren; Lensink 1993). De populatie vrije ganzen langs de Drentse Aa tussen Glimmen en De Punt nam jaarlijks 15 tot 20% toe (n=15 jaren, Nienhuis 2000). In de stad Groningen nam het aantal jaarlijks ongeveer 4% toe (Lensink 1998). Als voor de vrij levende vogels in het buitengebied 20% populatiegroei wordt gebruikt en voor de overige vogels 4% is het Groninger aantal ganzen in 1993/94 uit te rekenen. Destijds bedroeg het aantal Soepganzen ongeveer 1000 exemplaren. Voor de provincie Drenthe is een vergelijkbaar getal uit te rekenen. In Drenthe zijn gegevens uit vijf jaren (1995-99) gecombineerd. Voor een totaaltelling

van de hele provincie zijn de maxima per kwart atlasblok (6,25 km²) gesommeerd. Omdat het gaat om maxima en omdat de meeste gegevens uit 1998 en 1999 afkomstig zijn (Venema 2001) komt de schatting van 800 vogels (buitengebied: 500 vrij levend, de rest in bebouwde kommen en in gevangenschap) ongeveer overeen met de wintersituatie van 1998/99. Teruggerekend was de populatie in 1993/94 ongeveer 500 vogels. Het werkelijke aantal zal hoger liggen omdat de schatting van 800 vogels een onderschatting is (Venema 2001).

Uitgaande van minimaal 1500 Soepganzen in Groningen en Drenthe samen is een landelijke schatting van 3500 exemplaren in het najaar van 1993 zeker te laag. Gezien het grote aantal Soepganzen in de Randstad en langs de grote rivieren vergeleken met de situatie in Groningen en Drenthe lijkt de schatting van 9500 vogels eveneens te laag.

Vogels in gevangenschap worden goed in toom gehouden. Ook binnen de bebouwde kommen wordt de populatiegroei redelijk binnen de perken gehouden. De vrij levende vogels in het buitengebied, vooral de groepen in de natuurgebieden, nemen sterk in aantal toe. Hierdoor zitten er plaatselijk erg veel Soepganzen.

Alhoewel de groepen erg groot zijn en gedurende lange tijd op dezelfde plek zitten, is in het afgelopen decennium niet een keer een bedrag uitgekeerd voor soepganzen schade. Ter vergelijking kan worden opgemerkt dat winterschade door Knobbelswanen al uitgekeerd is voor groepen van slechts tien vogels (Nienhuis, in druk).

Soepganzen in boerenland veroorzaken dus wel degelijk financiële schade. Het feit dat er geen compensatie wordt geclaimd voor schade is geen argument om te beweren dat er geen schade is. Omdat de Soepgans geen wilde soort is, is het echter niet mogelijk om schade aan te vragen. Uit gesprekken met boeren blijkt dat ze er wel degelijk last van kunnen hebben. In natuurgebieden veroorzaken vogels uit principe geen financiële schade. De overlast in deze gebieden ligt gecompliceerder.

Soepganzen kunnen agressief zijn ten opzichte van wilde watervogels, vooral in de broedtijd. Los van deze problemen is er ook een financieel aspect. Grote groepen Soepganzen hebben dagelijks veel voedsel nodig.

Een groep ganzen die in een natuurgebied leeft, zorgt hier voor verminderde voedselbeschikbaarheid voor overige soorten, die op hun beurt hun voedsel elders moeten halen. Er is dus sprake van concurrentie tussen Soepganzen en andere vogels om voedsel en om nestgelegenheid. Dat Soepganzen effect hebben op de aantallen van andere soorten lijkt wel duidelijk. Er is bij mijn weten nog nooit onderzocht hoe groot die effecten zijn. Er zijn nog geen aanwijzingen die duiden op stabilisatie van het aantal Soepganzen (Lensink 1998). Met de huidige groeisnelheid van de populatie zullen er in korte tijd nog veel vogels bijkomen.

Om de groei een halt toe te roepen zal moeten worden ingegrepen in de populatieomvang. In natuurgebieden en in de omgeving van woonwijken wordt dit nog nauwelijks gedaan.

Op dit moment is er nog geen goede regeling over hoe om te gaan met Soepganzen(schade). Momenteel is er landelijk overleg over hoe men met deze problematiek moet omgaan. Voorlopig is het alleen met een vergunning van de Provincie mogelijk om in te grijpen in de populatieomvang.

Dankwoord

De aanvullende waarnemingen in het Groninger platteland waren afkomstig van Edwin van Hooff, Leon Luijten, Kees van Scharenburg en Ko Veldkamp. Klaas van Dijk vervulde mijn telling binnen de Groninger stadsgrens. Kees van Scharenburg heeft de tekst kritisch doorgelezen zodat het eindresultaat kon worden verbeterd.

Literatuur

Lensink, R. 1998.

Leidt de Soepgans

Anser anser forma domestica, als afstammeling van de Grauwe Gans *Anser anser* een eigen bestaan in Nederland?

Limosa 71 (1998): 49-56.

Nienhuis, J. 2000.

Verwilderde ganzen in het Gorecht:

komen er nog meer? *Grauwe Gors* 28: 49-52.

Nienhuis, J. in druk.

Knobbelswanen en graslandschade:

is gedogen de oplossing?

Provincie Groningen, Groningen.

sovON Ganzen- en Zwanenwerkgroep. 2000

Ganzen- en Zwanentellingen in Nederland

in 1998/99. sovON-monitoringsrapport 2000/03,

RIZA-rapport BM 99.15,

Expertisecentrum LNV coproductie 33.

sovON, Beek-Ubbergen.

Topografische dienst. 1990.

Grote topografische atlas van Nederland.

Deel 2 Noord-Nederland. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Venema, P. 2001.

Wintervogels in Drenthe. Van Gorkum, Assen.

Jeroen Nienhuis,

Helper Oostsingel 50, 9722 AW Groningen